

KATARZYNA KARBOWIAK
*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

AGROTURYSTYKA FORMĄ WIELOFUNKCYJNEGO ROZWOJU WSI. SZANSE I OGRANICZENIA JEJ ROZWOJU

1. Agroturystyka w ujęciu ekonomicznym, społecznym i ekologicznym

Agroturystyka spełnia wobec ludności przyjeżdżającej na wieś dwie podstawowe funkcje: usługową (zakwaterowanie, wyżywienie) i handlową (np. sprzedaż świeżych produktów z gospodarstwa). Pozostałe funkcje - jakie spełnia - są bezpośrednio związane z ich realizacją. I tak np. z ekonomicznego punktu widzenia rozwijanie agroturystyki, a przez to pobudzanie rozwoju gospodarczego, powinno odbywać się poprzez:⁽¹⁾

- stworzenie bazy i infrastruktury zaspokajającej potrzeby turystyczne, co w konsekwencji powoduje aktywizację życia społeczno-gospodarczego,
- tworzenie nowych miejsc pracy dla zatrudnionych bezpośrednio w usługach turystycznych, czy przy produkcji sprzętu turystycznego i pamiątek, a także pośrednio dla potrzeb turystyki w innych usługach i handlu (np.: na pocztę),
- przeciwdziałanie wyludnienia wsi i miejscowości górskich,
- wzrost dochodów ludności miejscowej,
- zmianę sposobów i warunków życia oraz kształtowanie nowego modelu konsumpcji ludności miejscowej,
- aktywizację rozwoju gospodarczego na zasadzie sprzężenia zwrotnego.

Natomiast z punktu widzenia społecznego rozwój agroturystyki dla rolników i mieszkańców wsi wiąże się przede wszystkim z:⁽²⁾

(1) A. Nowakowska: „Ekonomiczne aspekty turystyki. Zagadnienia wybrane” Akademia Ekonomiczna, Kraków 1982, s. 52-58.

(2) Agroturyzm a rozwój wsi. Wprowadzenie do rozwijania przedsięwzięć agroturystycznych. CDiEwR, Kraków 1993, s. 105 i następne oraz E. Kmita: Agroturystyka jako szansa aktywizacji społeczno-gospodarczej środowisk wiejskich „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1994, nr 2, s. 16-17.

- aktywnością społeczności wiejskiej,
- integracją środowiska wiejskiego i współpracą w realizacji przedsięwzięć turystycznych,
- rozwojem samorządności lokalnej i współpracy między ludźmi (np. w ramach stowarzyszeń agroturystycznych, przy rozwoju i promocji produktu turystycznego itp.),
- wykształceniem przywództwa w środowisku wiejskim,
- ponownym zainteresowaniem turystów i mieszkańców wsi zabytkami i tradycjami wsi, które sprzyja zachowaniu dziedzictwa kulturalnego,
- promocją kontaktów kulturowych, wzajemnego zrozumienia i współpracy pomiędzy turystami a mieszkańcami wsi,
- kontaktem z innymi wzorcami kultury,
- rozwojem osobowości mieszkańców wsi,
- poprawą jakości życia społeczności wiejskich.

Dla turystów natomiast wiąże się przede wszystkim z bliskim kontaktem z rodziną rolniczą, u której spędza się czas, możliwość poznania jej historii i zwyczajów, kultury danego regionu, bezpośredniej rozmowy, podzielenia się własnymi troskami i doświadczeniami itp.⁽³⁾

Ostatnio często mówi się i pisze o ekologii i ekorozwoju. Zagadnienia te odgrywają również rolę w rozwoju agroturystyki. Do najważniejszych cech ekologicznych rozwoju agroturystyki można zaliczyć:⁽⁴⁾

- podejmowanie działalności turystycznej przyjaznej dla środowiska i krajobrazu,
- utrzymanie integralności krajobrazu (łącznie ze środowiskiem przyrodniczym) i wartości kulturowych,
- rozwój infrastruktury wspierającej ekologiczne wzory turystyki (transport, wytwarzanie energii, gospodarka odpadami, ściekami, wodą itp.),
- zapewnienie ładu ekologicznego i przestrzennego.

Agroturystyka jest formą pozarolniczej działalności gospodarczej, a więc jej rozwijanie jest kreowaniem przedsiębiorczości na wsi. Rozwój agroturystyki jest też jedną z form wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, umożliwiającą wykorzystanie przede wszystkim dodatkowych źródeł dochodu i wolnych zasobów, które dotychczas nie były wykorzystane w ogóle. Dzięki rozwojowi turystyki wiejskiej, w tym i agroturystyki, jest możliwe przede wszystkim:⁽⁵⁾

-
- (3) E.Kmita: Agroturystyka jako szansa aktywizacji społeczno-gospodarczej środowisk wiejskich. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1994, nr 2, s.17.
- (4) Por. E.Garścia: Ekoturystyka. „Aura” 1994, nr 11, s. 3 oraz J. Majewski: Źródła i warunki turystyki wiejskiej jako formy turystyki alternatywnej. „Zeszyty Naukowe AR w Poznaniu” 1993, s. 107.
- (5) A.P.Wiatrak: Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 1996, nr 1, s. 36.

- wynajmowanie miejsc noclegowych i rozbudowa bazy noclegowej,
- rozszerzanie rynków zbytu na produkty rolne,
- rozwijanie małego (często domowego) przetwórstwa spożywczego i gastronomii oraz sprzedaż tych wyrobów,
- rozwój różnego rodzaju usług związanych z turystyką,
- wytwarzanie wyrobów pamiątkarskich,
- wzrost atrakcyjności obszarów wiejskich, wyrażający się we wzroście cen gruntów, a przez to wartości terenów rolnych i wiejskich.

2. Ogólne czynniki prowadzenia działalności agroturystycznej

Nie każdy rolnik, który posiada gospodarstwo rolne położone w atrakcyjnym krajobrazowo rejonie, jest predysponowany do prowadzenia działalności agroturystycznej. Rolnik ten musi posiadać nie tylko wiedzę i umiejętności, ale również szczególne predyspozycje osobowościowe.⁽⁶⁾ Powinien być to człowiek dobrze traktujący innych ludzi, mający podejście do gości, życzliwy, chętny do słuchania i prowadzenia rozmów, zawsze uśmiechnięty, z poczuciem humoru itp. Ponadto powinien posiadać również dużą wiedzę na temat regionu i umieć zainteresować turystów historią i kulturą danego regionu, udzielając na ten temat jak najwięcej ciekawych informacji. Poza tymi - wydawać by się mogło oczywistymi cechami - osoba prowadząca biznes agroturystyczny powinna dbać o czystość i porządek w gospodarstwie i w domu (wystrój wnętrz), umieć gotować i przyrządzać różnego rodzaju posiłki - z uwzględnieniem gustów gości i kuchni regionalnej. Każdy zaś człowiek prowadzący jakąkolwiek działalność (w tym i agroturystyczną) powinien posiadać umiejętności zarządzania, współdziałania, podejmowania przemysłanych decyzji, jak również upór w dążeniu do celu, konsekwencję, wyciąganie wniosków z błędnie podjętych decyzji, obowiązkowość, solidność oraz znajomość przepisów prawnych, podatkowych i zasad rachunkowości.

3. Rola doradztwa w przygotowywaniu przedsięwzięć agroturystycznych

Doradztwo rolnicze w ostatnich latach przeszło drogę intensywnych działań na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej.⁽⁷⁾ Trzeba jednak mieć świadomość, że proces rozwoju poprzez turystykę może wciąż rozpoczynać się w nowych regionach, gminach czy wsiach. Doradztwo rolnicze musi być zatem otwarte i przygotowane na rozpoczynanie pracy doradczej od początku w nowym miejscu.

(6) Agroturyzm a rozwój wsi. Wprowadzenie do rozwijania przedsięwzięć agroturystycznych. CDiEwR, Kraków 1993 i H.Bimberg, J.Majewski: Wakacje na wsi. Poradnik dla rolników rozpoczynających biznes turystyczny. Instytut Macieja Rataja, Warszawa 1993.

(7) E.Kmita: Doświadczenia doradztwa rolniczego w rozwoju agroturystyki w Polsce. [w:] „Doradztwo...”, op. cit., s. 87 i następne..

W ostatnich latach wzrósł również znacznie poziom wiedzy i umiejętności zarówno doradców, jak i osób świadczących usługi agroturystyczne. Wielu z kwaterodawców uczestniczyło w różnego rodzaju szkoleniach w kraju i za granicą. W związku z tą sytuacją będą wzrastały wymagania w stosunku do służb doradczych, dlatego też proces doskonalenia zawodowego musi nieustannie trwać. Doradcy powinni również korzystać z praktycznej wiedzy osób prowadzących działalność agroturystyczną.

Pomoc doradców powinna mieć szeroki zakres, ale wszystkim powinna dotyczyć analizy ekonomicznej przedsięwzięcia. W tym celu jest potrzeba rozwoju doradztwa ekonomicznego, które świadczyłoby pomoc w oddziaływaniu na:⁽⁸⁾

- przygotowanie przedsięwzięć agroturystycznych,
- poprawę jakości produktów oferowanych przez rolników zajmujących się agroturystyką,
- racjonalne gospodarowanie i wykorzystanie posiadanych zasobów,
- poprawę zyskowności tych przedsięwzięć.

Podstawową rolę w świadczeniu doradztwa ekonomicznego dla rolników zajmujących się turystyką powinny mieć stowarzyszenia agroturystyczne, które po to zostały przez nich powołane, aby:⁽⁹⁾

- zapewnić pomoc w przygotowaniu produktu turystycznego i podjęcia tego typu działalności,
- tworzyć produkt o określonej jakości i standardzie,
- prowadzić wspólną promocję, reklamę i sprzedaż produktu agroturystycznego,
- tworzyć bazę danych o rezerwacji miejsc,
- reprezentować rolników zajmujących się agroturystyką.

Główną rolę w rozwijaniu agroturystyki odgrywają ośrodki doradztwa rolniczego, które propagowały rozwój agroturystyki w Polsce, szkoliły doradców i rolników w tym zakresie oraz aktywnie uczestniczyły w tworzeniu stowarzyszeń agroturystycznych. Najmniejszą rolę w tych działaniach mają niestety urzędy lokalne i samorządowe. I tak np. w woj. tarnobrzeskim na 50 wójtów i burmistrzów, tylko 3 jest zainteresowanych rozwojem agroturystyki i widzi jej rolę w rozwijaniu przedsięwzięć agroturystycznych. Taka sytuacja jest nie do przyjęcia i wymaga zaangażowania samorządów terytorialnych w racjonalnym wykorzystaniu istniejących zasobów wytwórczych oraz stworzeniu podstaw polityki społeczno-gospodarczej popierania rozwoju agroturystyki.

(8) A.P.Wiatrak: Rola doradztwa w przygotowaniu przedsięwzięć agroturystycznych. [w:] „Doradztwo...”, op. cit., s. 60.

(9) Tamże.

4. Bariery w rozwoju agroturystyki

Agroturystyka jako jedna z form pozarolniczej działalności gospodarczej mieszkańców wsi zdobywa w Polsce coraz szersze grono zwolenników. Atrakcyjne walory przyrodnicze i kulturowe polskiej wsi stwarzają szansę rozwoju tej formy wypoczynku na szerszą skalę. Bazując na wartościach gospodarstwa rolnego oraz wykorzystując jego wolne zasoby można stworzyć atrakcyjną i niepowtarzalną ofertę turystyczną dla zróżnicowanego grona odbiorców. Jednak okazuje się, że rolnik podejmujący decyzję o prowadzeniu tego rodzaju działalności napotyka na swojej drodze szereg barier. Do podstawowych barier rozwoju agroturystyki w naszym kraju zaliczyć możemy przede wszystkim brak:

- systemu promocji i dystrybucji produktu turystycznego,
- środków na sfinansowanie przedsięwzięć agroturystycznych i systemu ich wspierania kredytowego,
- znajomości przepisów prawnych (np.: dotyczących standardu wynajmowanych pokoi i wydawanych posiłków).

Potrzeby w zakresie agroturystyki są bardzo duże i mają charakter wzrastający, chociaż nie zawsze w pełni uświadomiony. Wielu bowiem rolników zajmujących się agroturystyką uważa, że wszystko już umie i nie potrzebuje się już uczyć. Potrzebne jest jednak doskonalenie i doksztalcanie, aby zwiększyć własne kompetencje w celu przygotowania produktu agroturystycznego konkurencyjnego na rynku i poszukiwanego przez turystów. Wymaga to z kolei wielu działań marketingowych oraz promocji, do których wielu kwaterodawców nie jest odpowiednio przygotowanych. Brak informacji, systemu informacji w tym zakresie jest poważnym niedociągnięciem, które w konsekwencji powoduje obniżenie efektywności gospodarowania i trudności w uruchamianiu nowej działalności.

Przeszkodą w rozwoju agroturystyki - przy niedostatecznych dochodach - są niesprzyjające zasady kredytowania przedsięwzięć związanych z agroturystyką.

Regulacje prawne⁽¹⁰⁾ dotyczące agroturystyki odznaczają się też ogromną różnorodnością. Dotykają zagadnień kilku co najmniej dziedzin prawa i kilkudziesięciu aktów prawnych. Nie ma możliwości uregulowania prawnego zagadnień agroturystyki w jednym akcie prawnym, bowiem sprzeciwiałoby się to systematyce prawa. W konsekwencji - zdaniem cytowanego autora - zainteresowany usługodawca zmuszony jest poszukiwać wiedzy o drobiazgowych niekiedy aspektach swej działalności w różnych aktach prawnych, a często z pomocą różnych specjalistów. Zróżnicowanie źródeł prawa odnoszących się do agroturystyki powoduje także trudności po stronie organów i instytucji stosujących prawo, takich jak urzędy gminy, urzędy skarbowe, sądy, bowiem problematyka ta wykracza poza ich rutynowy zakres działania.

(10) J.Raciborski: Zakres doradztwa prawnego na rzecz podmiotów podejmujących świadczenia usług agroturystycznych. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1997, nr 4, s. 104.

5. Szanse rozwoju agroturystyki

Agroturystyka w Polsce dopiero zaczyna się rozwijać. Warunkiem sukcesu agroturystyki jest pozytywny stosunek do turystyki nie tylko turystów, ale także mieszkańców wsi. Wyrazem czego powinna być gościnność, a oprócz niej - wysoka jakość świadczonych usług. Kontakty z miejscową ludnością, kultura regionu i inne czynniki powinny prowadzić do przyjemnego i odpężającego wypoczynku. Turysta jednak nie przyjedzie do miejscowości, czy gospodarstwa rolnego, w którym poza atrakcyjnym środowiskiem naturalnym, malowniczym krajobrazem i warunkami ekologicznymi, nie znajdzie dla siebie odpowiednich atrakcji. Tak więc prowadzenie tego rodzaju działalności wymaga ciągłego inwestowania, tak aby podwyższać standard proponowanych usług. Zadowolony klient z pewnością powróci by ponownie skorzystać z satysfakcjonującej go oferty, a co najważniejsze na pewno zachęci do tego rodzaju wypoczynku swoich znajomych, co jednocześnie jest bardzo skuteczną i nie kosztowną formą reklamy.

Polska - zdaniem M. Kłodzińskiego⁽¹¹⁾ - pomalu przestaje być turystyczną pustynią. Jednak do zrobienia pozostało bardzo wiele. Nie mamy doświadczeń i tradycji w tym zakresie i dlatego istnieje potrzeba włączenia się środowisk lokalnych, samorządów oraz instytucji pracujących na rzecz wsi i rolnictwa (w tym instytucji rządowych). Potrzebne są przede wszystkim następujące działania: ⁽¹²⁾

- działalność popularyzatorska i propagandowa wśród potencjalnych usługodawców i klientów;
- intensyfikacja szkoleń (w zakresie marketingu, prawa, zarządzania), zarówno na poziomie organizatorów, animatorów i zarządzających, jak i bezpośrednich usługodawców i klientów;
- właściwe zorganizowanie i prowadzenie systemu informacji i promocji;
- tworzenie stowarzyszeń, związków gmin i porozumień;
- tworzenie strategii rozwoju turystyki wiejskiej i włączenia się w ich realizację władz samorządowych.

(11) M.Kłodziński: Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Wyd. SGGW, Warszawa 1996, s. 22.

(12) A.P.Wiatrak: Wpływ agroturystyki..., op. cit., s. 45.